

Gold A., Ph.D., associate professor (Israel), windham@rambler.ru

Dorosheva A. O., Ph.D., senior lecturer in Ukrainian and world history and culture, Izmil State Humanitarian University (Ukraine, Izmil), tonya.dorosheva@mail.ru

A new order in Southern Bessarabia in the years of 1941–1944

This study is dedicated to the source of Bessarabian question and its development in the context of geopolitical situation in the South–Eastern Europe on the eve of the World War II, the invasion of German and Romanian armies in Southern Bessarabia and the heroism of the soldiers on the Danube in the first days of the War. Explores the social–economic, political and cultural processes on the territory of the region in 1941–1944, national policy of Romanian authorities towards different ethnic groups on the occupied territory.

Keywords: Southern Bessarabia, Danube region, Romania, Bessarabian question, Bessarabian province, new order, Romanian occupation.

Гольд А., кандидат исторических наук, доцент (Израиль), windham@rambler.ru

Дорошева А. А., кандидат исторических наук, старший преподаватель кафедры украинской и всемирной истории и культуры, Измаильский государственный гуманитарный университет (Украина, Измаил), tonya.dorosheva@mail.ru

Новый порядок на землях Южной Бессарабии в 1941–1944 гг.

Исследуются истоки Бессарабского вопроса и его развитие в контексте геополитической ситуации, которая сложилась в Юго–Восточной Европе накануне Второй мировой войны, нападение немецко–румынских войск на земли Южной Бессарабии и героизм защитников Дуная в первые дни войны. Изучаются социально–экономические, политические и культурные процессы, которые происходили на территории края в 1941–1944 гг., а также национальная политика румынских властей по отношению к отдельным этническим группам на оккупированных территориях.

Ключевые слова: Южная Бессарабия, Подунавье, Румыния, Бессарабский вопрос, Бессарабское губернаторство, Транснистрия, новый порядок, румынская оккупация.

* * *

УДК [94(498):329.055.1]«193»

Пушкарьов В. П.,
аспірант кафедри історії нового та
новітнього часу, Чернівецький національний
університет ім. Юрія Федьковича
(Україна, Чернівці), VladPuscariov@mail.ru

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМИ ЛЕГІОНЕРСЬКОГО РУХУ В УМОВАХ НАЦІОНАЛ–ЛЕГІОНЕРСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 1940–1941 РР.

Автор характеризує соціальну та політичну ситуацію, яка склалася в Румунії напередодні Другої світової війни. Розкриваються процеси становлення націонал–легіонерської держави в умовах протистояння легіонерів генералу І. Антонеску. Звертається увага на умови реалізації програмних положень легіонерського руху, політику терору, посилення націоналізму, заходи щодо румунізації економіки. Встановлюються причини поразки націонал–легіонерської держави та остаточного перетворення Румунії на союзницю нацистської Німеччини.

Ключові слова: Румунія, націонал–легіонерська держава, політичне життя, праворадикальні організації, І. Антонеску, Г. Сіма.

Період кінця 30–х років ХХ ст. виявився часом кардинальних змін для країн Центральної та Східної Європи. Прихід до влади у Німеччині в 1933 р. нацистів суттєво змінив політику провідних західних держав у цьому регіоні. В другій половині 30–х років вплив Німеччини у Центральній та Східній Європі починає зростати. Прикметою часу виявилася і заміна демократії авторитарними режимами. З цілого ряду країн Європи Румунія виявилася останньою, в якій відбувся перехід до авторитарної форми правління (авторитарне правління короля Кароля II у 1938–1940 рр.). Проте, навіть період королівської диктатури не відірвав Румунію від традиційних союзницьких відносин з Великою Британією та Францією, що стало причиною боротьби за вплив на

цю країну. В ході внутрішньополітичної боротьби мало місце послаблення режиму та позицій Кароля II у його протистоянні з представниками гардистського руху. Разом з тим, зовнішньополітичні події та ослаблення Румунії внаслідок її територіальних поступок Радянському Союзу та Угорщині привели до посилення політичної кризи в країні та зміни влади. Вдруге в історії Румунії до влади прийшли представники праворадикальної політичної партії, які мали своєю метою реалізувати завдяки перебуванню у владі програму партії. Таким чином метою даної статті є висвітлення умов та обставин створення і падіння націонал–легіонерської держави в Румунії як результату домовленості між політичними силами та представниками влади.

Питанню діяльності право–радикальних політичних організацій в Румунії присвячені роботи як радянських, так і румунських істориків. Помітну роль у висвітленні історії право–радикального руху зіграв радянський історик М. Лебедев [1]. Ним було розглянуто історію формування відносин на політичній арені Румунії у 30–х роках ХХ ст., що відбувалося під впливом протистояння влади та представників легіонерського руху. Політичну ситуацію в Румунії 30–х років розкрила в своїй монографії А. Язькова. Політичні процеси в Румунії напередодні встановлення королівської диктатури в країні та періоду королівської диктатури вивчала М. Єрещенко. Продовжив тему гардистського руху також і сучасний російський дослідник А. Васильченко. Ним розкрито історію гардистського руху від початків і до падіння «легіонерської держави». Загалом як у радянській, так і сучасній російській історіографії переважає негативна оцінка гардистського руху.

У румунській історіографії вивчення питання історії право–радикального руху піднімалося рядом істориків. Так, історію праворадикального руху від часу його появи до кінця 30–х років розкрив Г. Поп. Історія появи, програмні положення та діяльність Фронту національного відродження розкрита у праці сучасного румунського історика Бружі [3]. В ряді публікацій інших румунських істориків розкривається тема власне гардистського руху. Загалом для румунської історіографії II половини ХХ – початку ХХІ ст. характерна зміна в оцінці гардистського руху від негативної до позитивної, у ряді праць.

Втрата традиційного союзника Румунією привела до змін у системі влади в Румунії, які вдалося здійснити противникам короля Кароля II завдяки зовнішньому втручанням. В умовах територіальних втрат в Румунії знову посилюються право радикальні сили, згуртовані навколо забороненої партії «Все для країни». Перемоги вермахту на Заході, падіння авторитету «історичних» політичних лідерів все більше утверджували політичні кола Румунії в необхідності встановлення влади «сильної руки» та створення ефективного уряду, здатного відновити національну єдність держави. В даних умовах на перший план виступає постать генерала І. Антонеску, який стає реальним претендентом на владу, зокрема як і діяч, що постраждав від режиму Кароля II. Після погодження Румунії з вимогами II Віденського арбітражу 1 вересня 1940 р. мала місце зустріч Ю. Маніу з І. Антонеску в м. Плоєшть, на якій сторони обговорили умови відсторонення Кароля II від влади та створення коаліційного уряду. Велися переговори також з лідерами націонал–лібералів та легіонерів.

Фактично ідея створення уряду «національної єдності» почала реалізовуватися і через організацію легіонерами заколоту, в ході якого 3–4 вересня 1940 р. мали місце напади на державні установи, розправи з представниками влади та противниками легіонерського руху. Наростання кризи в країні змусило короля 4 вересня погодитися на передачу права формування уряду нещодавньому засланцю генералу І. Антонеску. Вже 5 вересня була призупинена дія «конституції Кароля II», розпущено обране у 1939 р. Законодавче зібрання. Того ж дня король вимушено надав І. Антонеску особливі повноваження [1, с. 11; 2, с. 86–88, 90–94].

Проте мав місце подальший тиск на короля, у якому брав участь і повноважний посол Німеччини в Румунії В. Фабріціус. Після консультацій з представниками ближчого кола короля (В. Поп, М. Манойлеску, А. К. Куза, Д. Бретіану) ним було прийнято рішення про зречення престолу, яке виявилось і обміном на збереження життя самому Каролою II та його фаворитці. 6 вересня 1940 р. престол повернувся Мігаю I, який у присутності генерала І. Антонеску, патріарха Румунії Никодима, голови Верховного касаційного суду Г. Лупу приніс присягу. Зміцнив своє становище і генерал І. Антонеску, який став фактично першою особою в країні, маючи офіційний титул «Керівник Держави» та будучи непідзвітним нікому. Країна перебувала у скрутному становищі, викликаному напливом біженців з розгромленої Польщі та з «втрачених територій», доволі нестійкою була і внутрішньополітична ситуація, що змушувало громадян Румунії фактично бажати «нової сильної влади» [10; 4, с. 283; 3, с. 337].

Серед перших заходів які були прийняті І. Антонеску на новій посаді було скасування політичних елементів попереднього режиму, що вилилося у скасування Коронної Ради, Партії Нації та її Національних гвардій, молодіжної організації «Сторожа Краю». Королівська влада отримувала суцільно символічні функції, маючи можливість призначати голову Ради міністрів, командування армії, нагородження, проведення помилювань та амністій, призначення послів [10; 1, с. 14].

Коронацію Мігая I зустріли в Румунії з великим ентузіазмом. 6 вересня 1940 р. група легіонерів з м. Сучави на чолі зі Ш. Ромашкану роз'їжджала вантажівкою по всьому місту, розспівуючи пісні з легіонерського репертуару. Того ж дня мітинг на підтримку влади провели члени легіонерського осередку м. Редеуць. Вони пройшлися маршем по місту, співаючи пісні, вигукуючи гасло «За короля Мігая та генерала Антонеску!» [3, с. 338]. 8–9 вересня в м. Ватра-Дорней було проведено заупокійну службу за вбитими легіонерами, після якої присутні заспівали пісню «Загиблих легіонерів». Загалом в Румунії доволі спокійно сприйняли зміну режиму, що було швидше результатом бажання населення мати авторитетну та достойну владу. Крім того, у свідомості багатьох нова влада асоціювалася з можливістю повернути втрачені території [5, с. 29].

Тим часом влада здійснювала заходи у сфері законодавчого її закріплення. Так, декретом №3151 від 14 вересня 1940 р. Румунію проголосили «Націонал-легіонерською державою», а «Легіонерський рух» став єдиною офіційною політичною силою [8, с. 302]. Новий уряд відображав політичний баланс сил в країні, між генералом І. Антонеску та Залізною гвардією. Спроби І. Антонеску об'єднати лідерів колишніх Націонал-

ліберальної та Націонал-цереністської партій не вдалися, оскільки партійні лідери відмовилися приєднатися до авторитарного режиму. Вихід із ситуації генерал знайшов у створенні легіонерського уряду, в якому прибічники Г. Сіма (віце-голова Ради міністрів, лідер Легіонерського руху) займали провідні посади. Портфель міністра закордонних справ отримав М. Стурдза, місце префекта столичної поліції – К. Петровіческу, якому також підлягала служба сигуранци [6, с. 477]. Увійшли до складу уряду два буковинці Т. Брейляну, який став міністром культури, виховання та національної освіти та В. Ясінскі, що отримав посаду головного лікаря країни [7, с. 261]. Таким чином, був створений тандем влади між І. Антонеску та легіонерами, в якому останні намагалися встановити свою владу та розширити її, а перший вважав цей союз чимось тимчасовим, приреченим на невдачу від самого початку [1, с. 14–15]. За спиною генерала стояли військові, адміністративний апарат, поліція та сигуранца, державні служби, судді, технократи та члени колишніх політичних партій. Легіонерський рух опирався на націоналістично налаштовану інтелігенцію, молодший офіцерський склад армії та поліції, молодь, яка працювала в державному апараті, студенти. Але все це у політичній сутичці було другорядним, головним фактором залишалась Німеччина і все залежало від того на чий стороні вона стане. Генерал І. Антонеску розраховував на підтримку Німеччини, зокрема командування Вермахту та керівництво міністерства закордонних справ, тоді як керівництво НСДАП, гестапо та інші секретні служби у цей момент тяжіли до Легіонерського руху. Та все ж тандем «Антонеску–Сіма» від самого початку був приречений на невдачу. Він проіснував рівно доти, доки сторони не визначилися зі своїми можливостями мати одноосібну владу.

14 листопада І. Антонеску відбув з візитом до Італії, а через тиждень – до Німеччини, де він підписав 23 листопада 1940 р. протокол про приєднання Румунії до країн Вісі. Фактично ця угода завершила процес зближення Румунії з Третім Райхом, фактично розпочатий дією умов пакту «Молотова – Рібентропа» 23 серпня 1939 р. [2, с. 105–109].

Основні напрямки реалізації внутрішньої політики «націонал-легіонерської держави», супроводжувались протиріччями між І. Антонеску та Легіонерським рухом. Легіонерське керівництво впровадило в країні політику терору, знищивши цим останні демократичні свободи. Легіонери вважали, що на політичній сцені країни немає місця для жодної партії. Водночас вони почали зводити рахунки з тими, хто раніше боровся проти руху та з винними у смерті К. З. Кодряну [1, с. 14]. Легіонерське керівництво створило спеціальні легіонерські поліцейські загони, допомогу в організації яких отримали від представників німецької СД. Роль легіонерської поліції мала бути допоміжною, але впродовж нетривалого часу вона встигла здійснити велику кількість злочинів. Американська журналістка, яка в цей час була акредитована для роботи в Румунії, згадувала: «Не було жодної ночі щоб легіонерська поліція не проїхалась на мотоциклах з гуркотом вулицями для погрому у якомусь єврейському будинку» [3, с. 360]. Ситуація особливо не змінилася і після того як загони легіонерської поліції були розформовані декретом №4766 після безпорядків, які відбулися 27–28 листопада 1940 р.

Економічне життя періоду «націонал-легіонерської держави» також перебувало у депресивному стані. Це було спричинено рядом проблем, які виникли впродовж 1940 р. По-перше, територіальні втрати, по-друге, перехід промисловості на військовий лад, по-третє, невдалі нововведення легіонерського уряду в економічній сфері. Новий уряд висунув ідею румунізації економіки, але значна частина румунської економіки, приблизно 55–60% перебувала в руках підприємців – представників національних меншин, зокрема євреїв, та іноземних інвесторів. Перехід бізнесу в руки румунів, які не мали досвіду управління ним, призвів до того, що впродовж нетривалого часу Румунія опинилася в стані економічної кризи [4, с. 290]. Легіонерський уряд зазнавав критики з боку помітних політичних діячів того часу. К. Арджетоану доволі образно охарактеризував перший місяць перебування легіонерів при владі: «Якою є діяльність легіонерів? Екзумація мертвих і роздягання живих...».

Свавілля легіонерів немало меж, а країною прокотились хвилі насильницьких вбивств. Зокрема, жертвами ставали колишні політичні опоненти, прихильники карлістського режиму. Тоді ж виник перший конфлікт між керівником «Легіонерського руху» Г. Сімою та І. Антонеску. Останній спробував покарати винних у безчинствах в межах чинного законодавства, провівши справжню судову справу із захисниками. Однак легіонери вважали, що І. Антонеску затягує справу і навіть захищає ворогів руху та румунського народу. Тому вони вирішили діяти швидко і рішуче. 26 та 27 листопада 1940 р. в Румунії стало відомо про розправу легіонерів з політиками та високопосадовцями, яких вони вважали прямо чи опосередковано причетними до вбивства капітана К. З. Кодряну, чи займались свого часу переслідуванням «Залізної гвардії». В Жілаві від куль легіонерів загинули: генерали Г. Арджешану (колишній голова Ради Міністрів), Г. Мерінеску, Г. Бенгліу та генеральний секретар Націонал-цереністської партії В. Маджару. Також список жертв поповнив найвідоміший румунський історик і політик Н. Йорга. За два дня інквізиції були вбиті 64 посадовці. Це і стало однією з причин, що співпраця І. Антонеску з легіонерами доволі швидко почала переростати у відкритий конфлікт [1, с. 228].

Події 26–27 листопада 1940 р. послужили підставою для впровадження керівником держави в грудні 1940 р. смертної кари за спроби підбурення до повстання. Натомість легіонери, користуючись від'їздом генерала з країни почали планувати збройне повстання. Вони оголосили розрив з І. Антонеску, перейшли до створення збройних загонів. Це змусило Керівника Румунської Держави шукати підтримки в А. Гітлера стосовно вирішення «легіонерської проблеми». Повернувшись до Румунії, він розпустив комісії з румунізації, звільнив міністра внутрішніх справ та генерального директора поліції.

У відповідь на дії Керівника Держави 21 січня 1941 р. в Бухаресті та ряді інших міст Румунії легіонери розпочали збройний виступ, придушити який І. Антонеску наважився не одразу. Терор та насильство тривали з 21 по 23 січня 1941 р., що привело до загибелі 100 тис. осіб, завдання державі збитків на суму в 1 млрд. лей. Проте вирішальною виявилася позиція керівника нацистської Німеччини, якому для подальших дій на Сході Європи були потрібні стабільна румунська держава, її природні та людські ресурси [1, с. 230–232].

Одразу після перемоги над Легіонерським рухом була встановлена військова диктатура І. Антонеску. На початку 1942 р. на державному рівні запровадили відповідальність за критику та наклеп на органи державної влади та особу маршала І. Антонеску [9, арк. 30]. За найменші висловлювання проти діючої влади будь-яка особа могла привертнути до себе увагу поліції та сигуранци [9, арк. 17].

Отже, після фактичної поразки внутрішньої та зовнішньої політики уряду короля Кароля II в Румунії було встановлено умови для переходу від проанглійського та про французького уряду до уряду орієнтованого на нацистську Німеччину. В країні було проведено спробу встановити партійне керівництво фашистського «Легіонерського руху» у поєднанні з адмініструванням військових. Прагнення керівництва «Легіонерського руху» до встановлення одноосібного правління привело до поглиблення економічної та політичної кризи в країні. Спроба путчу в країні завершилася поразкою «Легіонерського руху» та переховуванням його лідерів у Німеччині. Тим не менше, попри усунення від влади керівництва «Легіонерського руху» встановлення диктатури І. Антонеску та уряду військових залишило Румунію в орбіті країн Вісі, перетворивши її на економічного та військового союзника Німеччини та Італії.

Список використаних джерел

1. Лебедев Н. И. Падение диктатуры Антонеску / Николай Лебедев. – М.: Межд. отн., 1966. – 472 с.
2. Шевяков А. Экономическая и военно-политическая агрессия германского империализма в Румынию / Александр Шевяков. – Кишинёв, 1963. – 365 с.
3. Bruja R. F. Extrema Dreapta în Bucovina / Radu Florian Bruja. – Târgoviște: Cetatea de scaun, 2012. – 439 p.
4. Istoria Românilor / Coordonator Ioan Scurtu. – Vol. VIII: România întregită (1918–1940). – București: Editura Enciclopedică, 2003. – 856 p.
5. Oniga D. Urme, lacrimi, sânge, morminte / Dumitru Oniga. – Suceava: Editura Lidana, 2007. – 292 p.
6. Zamfirescu D. Legiunea Arhanghel Mihail. De la Mit la Realitate / Dragoș Zamfirescu. – București: Ed. Enciclopedică, 1997. – 435 p.
7. Pop G. Caracterul antinațional și antipopular al activității Partidului Național Creștin / Gheorghe Pop. – Editura Dacia: Cluj-Napoca, 1978. – 223 p.
8. Lepădatu A. G. Mișcarea legionară: între mit și realitate / Adrian Gabriel Lepădatu. – Chișinău: Ed. Cartier Istoric, 2005. – 384 p.
9. Державний архів Чернівецької області. – Ф.30. Обласний інспекторат поліції. – Оп.4. – Спр.4035. Переписка с Генеральной дирекцией полиции и уездными полицейскими участками Буковины о лицах осужденных к тюремному заключению за оскорбление румынской нации и Антонеску. 19 марта 1942 – 26 декабря 1942 г. – 30 арк.
10. Decizuni ale Conducătorului Statului Român și Președintelui Consiliului de Miniștri // Monitorul Oficial. – 1940. – 10 Septembrie. – Nr.210. – P.5307.
11. Decrete ale Conducătorului Statului Român // Monitorul Oficial. – 1940. – 10 Septembrie. – Nr.210. – P.5306.

References

1. Lebedev N. I. Padenie dictatory Antonescu / Nicolay Lebedev. – M.: Mejd. otn., 1966. – 472 s.
2. Chevykov A. Ekonomicheskay i voeno-politicescay agresia germabnskogo imperialisma v Rumynii / Alexandr Chevykov. – Kichyn'ov, 1963. – 365 s.
3. Bruja R. F. Extrema Dreapta în Bucovina / Radu Florian Bruja. – Târgoviște: Cetatea de scaun, 2012. – 439 p.
4. Istoria Românilor / Coordonator Ioan Scurtu. – Vol. VIII: România întregită (1918–1940). – București: Editura Enciclopedică, 2003. – 856 p.
5. Oniga D. Urme, lacrimi, sânge, morminte / Dumitru Oniga. – Suceava: Editura Lidana, 2007. – 292 p.

6. Zamfirescu D. Legiunea Arhanghel Mihail. De la Mit la Realitate / Dragoș Zamfirescu. – București: Ed. Enciclopedică, 1997. – 435 p.

7. Pop G. Caracterul antinațional și antipopular al activității Partidului Național Creștin / Gheorghe Pop. – Editura Dacia: Cluj-Napoca, 1978. – 223 p.

8. Lepădatu A. G. Mișcarea legionară: între mit și realitate / Adrian Gabriel Lepădatu. – Chișinău: Ed. Cartier Istoric, 2005. – 384 p.

9. Derjavnij arhiv Chernivetskoj oblasti. – F.30. Oblastnyy ispektorat politsii. – Op.4. – Spr.4035. Perepiska s General'noj direkciej policii i uездnymi policejskimi uchastkami Bukoviny o lichah osuzhdennykh k tjuremnomu zaključeniju za oskorblenie rumynskoj nacii i Antonescu. 19 marta 1942 – 26 dekabrya 1942 g. – 30 ark.

10. Decizii ale Conducătorului Statului Român și Președintelui Consiliului de Miniștri // Monitorul Oficial. – 1940. – 10 Septembrie. – Nr.210. – P.5307.

11. Decrete ale Conducătorului Statului Român // Monitorul Oficial. – 1940. – 10 Septembrie. – Nr.210. – P.5306.

Pushkar'ov V. P., graduate student of the history of modern and contemporary of the Chernivtsi National University Yuri Fedkovych (Ukraine, Chernivtsi), VladPuscariov@mail.ru

The program legionary movement in a national-legionary state 1940–1941

In this article, the author describes the social and political situation that was developed in Romania before World War II. Discloses a process for the formation of national-legionary state while facing Legionnaires General Ion Antonescu. Attention is drawn to the provisions of the conditions of implementation of the program legionary movement, a policy of terror, strengthening nationalism activities Romanization economy. The cause of the defeat of the national-legionary state and the final transformation of Romania ally of Nazi Germany.

Keywords: Romania, national-legionary state, political life, radical right-wing organizations, Antonescu, G. Sima.

Пушкарев В. Л., аспирант кафедры истории нового и новейшего времени, Черновицкий национальный университет им. Юрия Федьковича (Украина, Черновцы), VladPuscariov@mail.ru

Реализация программы легионерского движения в условиях национал-легионерского государства 1940–1941 гг.

Автор характеризует социальную и политическую ситуацию, которая сложилась в Румынии накануне Второй мировой войны. Раскрываются процессы становления национал-легионерского государства в условиях противостояния легионеров генералу И. Антонеску. Обращается внимание на условия реализации программных положений легионерского движения, политику террора, усиление национализма, мероприятия по румынизации экономики. Устанавливаются причины поражения национал-легионерского государства и окончательного превращения Румынии на союзницу нацистской Германии.

Ключевые слова: Румыния, национал-легионерское государство, политическая жизнь, праворадикальные организации, И. Антонеску, Г. Симы.

* * *

УДК 37.014.15:(378):63«1950–1960»

Кропивко О. М.,
кандидат історичних наук, доцент кафедри історії і політології, Національний університет біоресурсів і природокористування України (Україна, Київ), olena_k@meta.ua

ЗАКОНОДАВЧО–НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ СПЕЦІАЛІСТІВ СЕРЕДНЬОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЛЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УРСР В 1950–60–Х РР.

Розглядається законодавчо–нормативна база забезпечення підготовки спеціалістів сільського господарства середньої кваліфікації в період «відлиги». Вказано, що підготовка кваліфікованих кадрів, які б відповідали поставленим завданням в сфері сільськогосподарського виробництва, стала одним із питань, яким приділялася посилена увага союзних і державних органів влади і управління. Виділено характерні тенденції в підготовці спеціалістів середньої кваліфікації початку 1950–х рр., досліджено елементи перебудови механізму управління підготовкою спеціалістів для сільськогосподарського виробництва. Проаналізовано причини розширення прийому учнів з числа осіб, які мали повну середню освіту та встановлення нових термінів навчання для денної та заочної (вечірньої) форми, вказано на недоліки в реалізації планів зміцнення зв'язків між середньою школою і технікумами, розглянуто питання підвищення кваліфікації керівних кадрів колгоспів і радгоспів. Значна увага приділена виробничій

складовій поліпшення підготовки спеціалістів у сільськогосподарських технікумах; досліджується система заохочення до навчання без відриву від виробництва.

Ключові слова: сільськогосподарська освіта, аграрна політика, постанови, розпорядження, Рада Міністрів, ЦК КП(б)У, технікуми, кадрове забезпечення, сільськогосподарське виробництво.

Питання поліпшення підготовки спеціалістів сільського господарства набуло особливої актуальності в кінці 1950–х – на початку 1960–х рр. і було зумовлено завершенням відбудовчих процесів в усіх галузях народного господарства і спробами реформ в сільському господарстві. Укрупнення в кінці 1950–х рр. колгоспів та реорганізація МТС призвели до необхідності збільшити чисельність спеціалістів сільського господарства, і, водночас, поліпшити якість їх підготовки.

Перешкоджав цьому рівень освіти сільських мешканців, який навіть у 1959 р. був вкрай низьким: на 1000 чол. у віці до 49 років вищу і середню освіту мали 64 особи (для порівняння у місті – 228) [1, с. 19].

Водночас існуючий рівень підготовки спеціалістів сільського господарства не відповідав поставленим завданням щодо його розвитку, зокрема фахівці не володіли в достатній мірі базовими знаннями з питань економіки, планування і організації сільськогосподарського виробництва; у переважній більшості випускників були відсутні трудові навички самостійної роботи у відповідних галузях механізованого сільськогосподарського виробництва. Негативно впливало на сільськогосподарську освіту територіальне розміщення сільськогосподарських вузів і технікумів (частина з них територіально розміщувалася у великих містах і не мала необхідних навчально–дослідних господарств). Порядок підпорядкування учбових закладів, коли у республіканському підпорядкуванні знаходилися середні сільськогосподарські навчальні заклади, а в союзному вузи, призводив до відсутності відповідальності з боку Рад міністрів республік за якість і кількість підготовки спеціалістів з вищою і середньою сільськогосподарською освітою.

На технікуми сільськогосподарського профілю покладалося завдання підготовки висококваліфікованих фахівців середньої ланки. Про те, що саме ці фахівці були затребувані, свідчить значне зростання кількості технікумів впродовж п'ятнадцяти років – з 98 у 1950 р. до 142 у 1966 р. [2, с. 87], причому пріоритетним в підготовці фахівців середньої ланки було визнано навчання без відриву від виробництва. Перехід до довгострокової форми навчання забезпечував значно вищий рівень теоретичної і практичної підготовки, а форма навчання без відриву від виробництва забезпечувала необхідний рівень освіти практикам та молоді, яка після закінчення 8 або 10 класів середньої школи, отримавши відповідну освіту, переважно залишалася працювати там, звідки направлялася на навчання.

Державна політика в галузі сільськогосподарського виробництва знайшла своє відображення в урядових постановах та розпорядженнях, нормативних документах, які регламентували чергову зміну кон'юнктури спеціальностей, а також наголошували на більш упорядкованому розподілі та використанні молодих спеціалістів. В основу забезпечення сільського господарства кваліфікованими кадрами були покладені рішення Пленумів ЦК і з'їздів Комуністичної партії Радянського Союзу і України. У фонді 1 Центрального